

EGUNKARIA
Sowetoko eskola umeak, 1976ko ekaineko protestaldian.

Soweto: belaunaldi baten ostean

IKASLE BELTZEN MATXINADA. Hegoafrikako 'apartheid' garaian izaniko istilurik larrienen 26. urteurrena betetzean, auzitara jo dute biktimen senideek, Suitzako eta AEBetako bankuen aurka

Edu Lartzainguren | DONOSTIA

Soweto izena sakonki sarturik gelditu da jendearen oroimen historikoan 1976an han eskola umeak protagonista eta biktima izan zuten matxinadaz geroztik. Soweto izenak *ghetto* hitzarekin duen antzagatik erraz itsatsi zitzaien oroimenari. Antzaz Afrika sakoneko hizkuntzen soinu duen deitura ingelesezko *South Western Townships* —Hego Mendebaldeko Udalerrak— izendapenaren akronimoa besterik ez da, ordea. Eta halere, dena da Soweto: *apartheid* sistema arrazistaren kontra zuriak ez ziren Hegoafrikako herritarren oihu sakonak, ghettoak eta haurrek —gurasoen isilik— duela 26 urte gauzatu zuten matxinda historikoa.

Urteurrenarekin bat, ekainaren 16 hartako gertaeren inguruko museo bat ireki zuten joan zen igandean Johannesburgo hiriaren zentrotik 15 kilometro-ra den Hego Mendebaldeko Udalerrietan. Argazki eta bideoen bitartez, Hegoafrikaren historia aldatu zuten jazoerak azaltzen dira. Agiri grafikoaren artean

Hector Robertsen 13 urteko hauraren heriotza jasotzen duen irudia dago ikusgai *apartheid*-aren polizia zuri batek hura tirokatu zuen lekutik gertu eraikitako museoan.

«Bisitariak» beren herrian

Soweto 1930eko hamarkadan sortu zuen Hegoafrikako Gobernuak, Johannesburgo hirian bizi ziren herritar beltzak zuriarentzat erreserbatu nahi zuen hirigunetik kanporatzeko. Beltzengandik erabat bereizirik bizi nahi zuten zuriak, baina haien eskulana ezinbestekoa zuten ekonomiari eusteko; Hego Mendebaldeko Udalerrak konponbidea zekarkien bi nahi kontraesankorre. 63 kilometro koadroko eremuan, *pox-polo kutxa* izeneko etxeetan, bi milioi biztanle izateraino handitu zen Soweto hurrengo hamarkadetan. Beltzek ez zuten esku-biderik lurren jabe izateko, eta «bisitari» estatutua zuten. Hirigunetik kanporaturikoez gain, landatik eta inguruko herrialdeetatik joandako jendearen arragoa bihurtu zen Soweto. Leinuen gizarte antolakuntza hautsita, hiri kultura aberats eta

bizia zuen 1976ko ekaineko matxinada gertatu zenean.

«Nagusi jaunaren hizkuntza»

«Natiboei txikitatik irakatsi behar zaie europarrekiko berdintasuna ez dela beraientzat», esana zuen aspaldi Hendrik Verwoerdek, Natiboen Aferetako ministro zenean (gero lehen ministro izan zen). Hegoafrikan beltzentzako hezkuntza zuri

agindupeko lanetan aritzeko trebakuntza zen. Haur zuri baten hezkuntzan urtero 644 rand gastatzen zuten Administrazioak, 42 rand ematen zituen ume beltz bakoitzeko 1975ean. Masifikazioak eta irakasleen preskaketa ezak giroa bero-bero zuten Pretoriako gobernuak 1976an afrikaans —Boer kolonizatzaile herbeheretarren hizkuntza— eskoletako mintzaira izango zela agintzen zuen legea ezarri zuenean.

«Afrikarrak konturatu behar du nagusi jauna soilik afrikaans hizkuntzan edo ingelesez mintzo dela. Bere mesederako izango da bi hizkuntzok jakitea», esan zuen Punt Janson Bantu Heziketa —beltzentzako hezkuntza sistemaren— ministroordeak, legea arrazoitzean.

1976ko ikasturtea hasi zenean irakasle askok uko egin zion «nagusi jaunaren hizkuntzan» irakasteari. Ekainean eskolei boikota egiten hasi ziren Sowetoko zortzi eskoletako ikasleak. Poliziaren Adar Berezia bidali zuen Hezkuntza Ministerioak. Poliziaren autoak irauli zituzten ikasleak.

Ekainaren 13an 400 ikasle bildu ziren, manifestazio handi bat antolatzeko, eta gurasoei berrikerik ez ematea erabaki zuten, protestaldia geldituko zutelakoa. Lekukoen arabera, eskolako uniformeak jantzirik 15.000 haur inguruk manifestazioa egin zuten. Sakabanatzeko emaniko aginduari muzin egin zioten eta Polizia tiroka hasi zitzaizen. Hildako lehena 13 urteko Hector Petersen izan zen eta haren irudiak zirrara sortu zuen mundu osoan.

Ordutik erabateko matxinada nagusitu zen. Sowetoarrek su eman zioten *apartheid*-aren sinbolo orori hainbat egunez. Kopuru ofizialen arabera, hildakok 23 izan ziren; beste iturri batzuek 200 izan zirela diote baina. Ehunka lagun zauritu zituzten.

Ikasleen matxinada beste hiri batzuetara hedatu zen, Pretoria, Durban eta Lurmutur Hirira besteak beste, eta Hegoafrikan

SAM NZIMA
Hektor Petersen gaztea, larri zauriturik zeramatela, 1976an.

'APARTHEID' Arrazakeria sistematiko egin zuten legeak

1948. urtetik 1980ko hamarkadaren bukaera arte Hegoafrikan indarrean izan zen *apartheid* —bereizketa— sistemak zuriak beste arrazako herritarrengandik banantzea zuen helburu. Hona sistema haren lege corpusaren arau nagusiak.

EZKONTZA MISTOAK DEBEKATZEKO LEGEA (1948). Zuri eta beste arrazetako jendearen arteko 75 ezkontza izan ziren soilik arau hau kendu artean; zuriaren arteko ezkontzak 28.000 izan ziren.

IMMORALITATE GEHIGARRIA (1957). Senar-emazte ez ziren zuri eta beltzen arteko sexu harremanak (eta harreman saioak) debekatzen zituen.

TALDE EREMUEK LEGEA (1950). Arraza ezberdinentzako bizileku bereizitako eremu «okerrean» bizi zirenak kanporatzeko aginduak ezarri zituen.

KOMUNISMOAREN AURKAKO LEGEA (1950). Oinarritzko al-daketa eskatzen zuen ideologia oro debekatu zuen.

BANTU HEZIKETA LEGEA (1950). Beltzen «izaera eta beharretara» egokituriko hezkuntza ezarri zuen.

inoiz izandako indarkeria alde handiena bihurtu zen.

Salaketa 26 urteren buruan

Astlehenean Estatu Batuetako eta Suitzako hainbat bankuren aurkako salaketa jarri zuten *apartheid*-aren lau biktimaren senideek. Horien buru Lulu Petersen, Poliziak Sowetoko matxinadan hildako Hector gaztearen arreba. «Lau salaketok milaka lagunek osatuko duten talde bateko lehenak dira», esan zuen Petersenek. «Gure guraso eta anai-arreben odol eta miseriariatz mozkina atera zuten nazioarteko konpainia eta bankuen kalte-ordainak nahi ditugu», gaineratu zuen. Nazio Batuen Erakundeak *apartheid*-aren kontrako bahimendua ezarri arren Hegoafrikako Gobernuari maileguak ematen eta haien ordaina jasotzen jarraitu zuten AEBetako Citigroup eta Suitzako Credit Suisse eta UBS finantza konpainien aurkakoa da matxinadatik belaunaldi bat igaro eta gero jarritako salaketa.